

Entre dos focs. El PSUC davant les relacions entre la Generalitat i el Govern de la República(1936-1939)

El febrer de 1938 Joan Comorera presentà a les autoritats de la Internacional Comunista un informe en el que es feia balanç de l'activitat dels socialistes unificats al llarg de la guerra i en el que, alhora, es plantejaven els reptes i les dificultats que havia d'afrontar el partit. En aquest informe Comorera assenyalava, entre diverses qüestions, que el trasllat del Govern de la República a Catalunya, a finals d'octubre de 1937, havia produït una situació difícil per al partit i que la presència dels dos governs a Barcelona, el Govern català i el de la República, creava al PSUC conflictes constants.

Per a Comorera el partit es trobava entre dos focs, d'una banda *els separatistes i els nacionalistes sectaris catalans* que acusaven el PSUC de ser neutral davant les extralimitacions del Govern de la República en matèria autonòmica i de l'altra *els anarquistes, amb l'ajuda d'elements trotskistes* que consideraven que el PSUC protegia la *contrarevolució* que, segons aquests, preparava el Govern de la República¹. Als inicis del 1938, però, un dels focs que assenyalava Comorera, la CNT-FAI, es trobava a la deriva, i mancada d'iniciativa i estratègia política es veia forçada, amb més o menys reticències, a secundar l'esforç de guerra governamental.

Després dels fets de maig i de l'absència de la CNT en el Consell de la Generalitat de juny de 1937, la central anarco-sindicalista preocupava bastant menys al PSUC que el que ho havia

¹ AMT. Fons PSUC. Informe del camarada Comorera sobre el Partit Socialista Unificat de Catalunya, 22 febrer 1938. Caixa 1, Dossier 208, document 2, expedient 6. Aquest document també es troba traduït al català a PUIGSECH, Josep. *Nosaltres, els comunistes catalans. El PSUC i la Internacional Comunista durant la guerra civil*. Eumo: Vic, 1999, pp. 159-170.

fet durant el primer any de guerra, i encara menys en l'àmbit governamental en el què el PSUC havia esdevingut l'organització hegemònica en detriment de l'Esquerra. Altra cosa era l'Esquerra, que tot i patir un procés de desintegració provocat pel nou escenari produït pel cop d'estat militar i veure's desbordada en la direcció i la reformulació de la política catalana pel PSUC, continuà, o essent més precisos continuaren alguns dels seus homes, desenvolupant una acció importantíssima en les institucions autonòmiques fins a la fi de la guerra.

Tornant però a l'informe de Comorera, si tenim en compte el que hem assenyalat respecte a la CNT, que era el què, a banda de l'acció política de l'Esquerra, havia generat per al PSUC tants problemes un cop instal·lat el Govern de la República a Barcelona? La resposta la donà, en part, l'home fort de la Internacional Comunista i de la URSS en territori republicà des de juliol de 1937.

En l'informe que Palmiro Togliatti elaborà el gener de 1938 per a la Internacional Comunista, aquest a l'hora d'analitzar la qüestió de les relacions entre el PCE i el PSUC considerava que *la cuestión de la relaciones entre el PCE y el PSUC se plantea en un plano más general, y es necesario dedicarle mucha atención porque está ligado a uno de los problemas más agudos de la actual situación española, el problema de la relaciones entre el Gobierno de la República y Cataluña*². Togliatti emmarcava les relacions entre el PCE i el PSUC en la problemàtica general de la qüestió nacional catalana, que al llarg de la guerra es concretà institucionalment en el caràcter conflictiu que adquiriren les relacions entre el Govern de Catalunya i el Govern de la República.

Togliatti en el mateix informe expressava que el PSUC, en el seu conjunt, es trobava sotmès a una forta influència del nacionalisme petit-burgès que portava al partit a no actuar contra els elements *separatistes* ni contra els actes del Govern de la Generalitat realitzats, segons l'italià,

² TOGLIATTI, P. *Escritos sobre la guerra de España*. Barcelona: Crítica, 1980, p. 178.

únicament per desconfiança al Govern de la República, i en canvi a fer-ho contra determinats ministres del Govern republicà.

Veient l'afirmació de Togliatti, que d'altra banda era plenament compartida per la direcció del PCE, els socialistes unificats es trobaven davant la defensa de les llibertats col·lectives catalanes, és a dir de l'autonomia catalana, i davant de quin era el paper que havia de tenir Catalunya en la guerra i quin caràcter havien de tenir les relacions entre la Generalitat i el Govern de la República, certament entre dos focs, un dels quals, per raons òbvies, no l'havia assenyalat Comorera en el seu informe dirigit a Manuïlski.

Amb la formació del Govern de Front Popular a la Generalitat, el 29 de juny de 1937, s'iniciava una nova etapa en la política catalana en la qual el PSUC esdevindria la força hegemònica de Catalunya. El PSUC aconseguí tres conselleries, però per sobre de la representació dels socialistes unificats el realment rellevant era que el PSUC era la única força amb capacitat de dirigir i reorientar la política del Govern de la Generalitat³. L'ascens del PSUC, però, es produí quan ja el Govern republicà havia iniciat la seua ofensiva centralitzadora davant la Generalitat, intentant primer que aquesta es limités a l'aplicació estricta de l'Estatut de 1932 i un cop instal·lat aquest a Barcelona relegant el govern autonòmic a un paper totalment secundari i sobreposant-se a bona part de l'obra i les disposicions del Govern català.

D'aquesta manera el PSUC assolí, probablement, el que havia estat la seua gran aspiració al llarg de la guerra, dirigir i reorientar la política de la Generalitat de Catalunya; ara bé, ho feia quan aquesta havia estat desnaturalitzada per la política del Govern Negrín, que basculava en bona mesura sobre el PCE. Per tant, doncs, davant d'aquesta situació quina fou la posició que

³ En el Consell de la Generalitat nomenat el 29 de juny de 1937 el PSUC hi fou representat per Miquel Serra Pàmies, Rafael Vidiella i Joan Comorera que encapçalaren, respectivament, les Conselleries de Proveïments, Treball i Obres Públiques i Economia. Veure DOGC, núm. 181, 30 de juny 1937.

adoptà el PSUC en la seua acció de govern respecte a l'autonomia catalana? I alhora, podem destriar la posició del PSUC dins el Consell de la Generalitat respecte al Govern central de la concepció que aquest tenia, i del lloc que ocupava en el mateix, la qüestió nacional catalana durant la guerra, més si tenim en compte que el PSUC responia a una realitat i una estratègia política estrictament catalana, no només sobre el paper sinó en la seua acció política?

El següent text pretén respondre aquestes dos qüestions, o almenys intentar-ho, analitzant, fonamentalment, l'acció de govern del PSUC respecte a la progressiva intervenció i les extralimitacions del Govern de la República sobre l'autonomia catalana, sobretot a partir de la instal·lació d'aquest a Barcelona. Abans, però, caldrà analitzar quina posició havia mantingut el PSUC respecte al lloc que havia d'ocupar Catalunya en la política de guerra republicana, quin caràcter havien de tenir les relacions entre ambdós governs i quina considerava el partit que havia estat l'aportació catalana a l'esforç de guerra republicà abans de la instal·lació del Govern Negrín a Barcelona i abans que el PSUC esdevingués la força hegemònica en la direcció de la política catalana de guerra.

L'Aposta nacional del PSUC i la col·laboració amb el Govern de la República

Com ha assenyalat Josep Puigsech en el seu estudi sobre el PSUC i la Internacional Comunista, el Partit Socialista Unificat de Catalunya pel que fa a la qüestió nacional defensà obertament durant el primer any de guerra el dret a l'autodeterminació de Catalunya, que per als socialistes unificats havia de culminar en la creació d'una Federació de Repúbliques Ibèriques que inclogués catalans, castellans, bascos i gallecs⁴. Joan Comorera, essent Conseller de Serveis Públics, expressà el desembre de 1936, davant la crisi de govern que afectava al Consell de la Generalitat, la posició del PSUC respecte la qüestió nacional, que no

⁴ PUIGSECH, Josep. *El PSUC i la Internacional Comunista durant la gran convulsió de 1936-1943. Crònica d'una incomprensió*. Tesi doctoral. UAB, 2005, pp. 84-85.

era altra que la defensa de la llibertat dels pobles i el seu dret d'autodeterminació, però, i en paraules de Comorera, justament per la posició que mantenien els socialistes unificats respecte a les llibertats de Catalunya calia oposar-se a qualsevol maniobra separatista a través d'una estreta col·laboració amb el Govern de la República. El mateix Comorera acabava afirmant que calia acabar amb qualsevol moviment encaminat a assolir *una Catalunya lliure de nom però fonamentada i sostinguda pel feixisme internacional*⁵.

L'horitzó de la sobirania nacional i la solució autodeterminista eren, doncs, ben presents en els plantejaments del partit; ara bé, les necessitats de la política de guerra i els interessos del propi partit feien que el PSUC plantegés com a prioritàries l'estreta col·laboració del Govern de Catalunya amb el Govern de la República i la unitat de tots els pobles hispànics en la lluita contra el feixisme.

L'Exigència de col·laboració i coordinació entre ambdós governs fou una qüestió en la que el PSUC insistí al llarg de la guerra, tot i que amb una significació diversa en funció del caràcter canviant que anà adquirint el partit fins a convertir-se en la força hegemònica de l'antifeixisme català. D'aquesta manera, fins a la instal·lació del Govern Negrín a Barcelona el PSUC utilitzà, en certa mesura, l'existència d'una conflictivitat més o menys sostinguda entre el Govern autònom i el Govern de la República per tal de consolidar-se i guanyar posicions en el context polític català. L'error polític del PSUC, però, fou no calcular encertadament quines conseqüències tindria la seua aliança tàctica, en determinades qüestions, amb el Govern central, ja que alhora que aquesta servia per debilitar la resta de forces que integraren el Consell de la Generalitat i afiançar el creixement dels socialistes unificats també suposava un progressiu debilitament del poder de la Generalitat respecte al Govern republicà que acabaria afectant a l'acció governamental del propi PSUC. Tal i com

⁵ AMT. Armari 3. Crònica diària del Govern de la Generalitat, 14 de desembre 1936.

assenyalà Miquel Caminal, el Govern de plens poders de la República acabaria caient també a sobre del Consell de la Generalitat⁶.

La necessitat de col·laboració entre el Govern català i el Govern de la República, que podia significar en determinades qüestions supeditació del primer al segon, i un cert alineament dels socialistes unificats amb el Govern republicà a l'hora de resoldre determinades polítiques de guerra és manifestà ben clarament en l'acció política del PSUC fins l'estiu de 1937. Així, en la resolució que sortí del Ple ampliati del Comitè Central del PSUC, el febrer de 1937, s'exigia de Catalunya una acció conjunta amb els altres pobles hispànics sota un pla únic i d'acord amb el Govern de la República⁷; un mes després, en el Ple Ampliat en aquest cas del PCE a València, tant Joan Comorera com Rafael Vidiella tornaren a plantejar la mateixa qüestió i aquest darrer, en referir-se a les indústries de guerra catalanes, afirmà que era necessari posar a disposició del Govern de la República tota la producció de material bèl·lic de Catalunya per tal que aquest l'utilitzés segons les necessitats que produïa la guerra⁸, i en el Pla de la victòria, fet públic pel PSUC i la UGT l'abril de 1937, es remarcava, un altre cop, que Catalunya no estava a l'altura de les necessitats de la guerra i la necessària col·laboració i coordinació amb el Govern de la República en totes les tasques del front i la reraguarda⁹.

En la primera conferència nacional del Partit, celebrada el juliol de 1937, l'informe presentat per Joan Comorera tornà a aprofundir en les qüestions assenyalades més amunt; alhora, però, Comorera expressava la posició del partit respecte a les conseqüències que havien tingut els

⁶CAMINAL, Miquel. *Joan Comorera. Guerra i revolució(1936-1939)*. Barcelona: Empúries, 1984, p. 193.

⁷ AHN. Fondos Contemporáneos. Causa General. Lligall 1837 núm. 2.

⁸ COMORERA, Joan; DEL BARRIO, Josep; VIDIELLA, Rafael. *Cataluña en pie de guerra. Pleno ampliado del CC del Partido Comunista de España*. Barcelona: Ediciones del Partido Comunista de España, 1937.

⁹ *Treball*, 8 d'abril de 1937.

fets de maig per a l'autonomia catalana¹⁰. En aquest sentit el PSUC recolzava tant la incautació de l'Ordre Públic com de l'organització militar per part del Govern de la República ja que considerava que la centralització de funcions en mans d'un únic govern era totalment necessària per tal d'abordar les exigències de la guerra amb garanties de victòria. Aquesta darrera qüestió, la de l'organització militar, havia estat un dels aspectes en que el PSUC, especialment des de que Francesc Isgleas de la CNT assumí la Conselleria de Defensa, havia incidit més en denunciar la política seguida des del Consell de la Generalitat exigint la centralització de la direcció de la guerra a mans del Govern de la República¹¹.

En el mateix informe, Comorera tornava a refermar la necessitat de centralitzar la direcció de les indústries de guerra en mans del Govern de la República, fet aquest que tenia en clau de política catalana unes clares implicacions de relativitzar i devaluar l'obra de Tarradellas al capdavant de la CIG, i es tornava a incidir en la qüestió de l'aportació de Catalunya a la guerra per denunciar que l'esforç català en el conflicte no havia donat tot el que el partit considerava que podia haver donat.

Aquestes dues qüestions visualitzen prou clarament el que hem assenyalat anteriorment, l'aliança tàctica del PSUC amb el Govern de la República en determinades matèries per tal de créixer políticament a Catalunya. Alhora, però, la coincidència d'interessos entre el Govern de

¹⁰ COMORERA, Joan. *El camí del Front Popular antifeixista és el camí de la victòria. Primera conferència nacional del Partit Socialista Unificat de Catalunya(IC)*. Barcelona: Edicions del Secretariat d'Agitació i Propaganda del PSU, 1937.

¹¹ Una bona mostra de la política del PSUC a favor de la centralització de la direcció de la guerra i contrària a la tasca de Francesc Isgleas com a Conseller de Defensa pot veure's en la posició que adoptà Comorera en el Consell executiu de la Generalitat el 12 i 13 de març de 1937 davant la demanda de l'Estat Major central per tal que s'enviés la Divisió Carles Marx al front de Madrid. Mentre que Isgleas es mostrà contrari a enviar una Divisió sencera a Madrid perquè considerava que era perillós substituir tot un sector del front d'Aragó per forces de reraguarda, Comorera demanà que s'enviés immediatament la Divisió Carles Marx i que en cas de que es resolgués no enviar la Divisió sol·licitada pel comandament únic aquesta decisió no l'havia de prendre el Conseller de Defensa sinó tot el Consell de la Generalitat, fet aquest que suposava un menysteniment de l'autoritat i l'acció política del Conseller cenetista. ANC. Fons Generalitat II República. Acció de govern. Carpeta 1069.8.

la República i el PSUC, tot i que aquest formés part del mateix Consell de la Generalitat, permetia als socialistes unificats mantenir, sense massa contradiccions, una posició rasa i clara de defensa de les llibertats i de l'autonomia catalana.

La política que seguí el PSUC respecte a l'obra de la Comissió d'Indústries de Guerra creada per la Generalitat fou la de relativitzar i atacar el rendiment de la indústria bèl·lica catalana i recolzar els intents centralitzadors del Govern de la República a través, primer, de la Sots-secretaria d'Armament i Municions i, després, amb la creació de la CIG de Catalunya. Aquesta posició responia a l'absència del PSUC en la direcció de la CIG, però com li succeí en altres àmbits quan els socialistes unificats aconseguiren representació directa a l'organisme, el juliol de 1937, ja fou massa tard per a que aquests poguessin desenvolupar-hi la seua línia política degut a la centralització endegada pel Govern de la República¹².

Pel que fa a la qüestió general de l'aportació catalana a la guerra, el PSUC no es cansà de repetir al llarg del conflicte que *Catalunya no havia fet prou per guanyar la guerra*. Els socialistes unificats consideraven que durant el primer any de guerra a Catalunya no s'havia realitzat, ni al front ni a la reraguarda, tot l'esforç d'organització i mobilització necessari per tal de guanyar la guerra. La constatació que feien els socialistes unificats, juntament amb la incomprensió que caracteritzà els comunistes espanyols cap a la qüestió nacional, provocà que entre el PSUC i l'Esquerra s'iniciés una campanya d'acusacions creuades en la que els republicans acusaven al PSUC de centralista i aquests s'hi tornaven acusant l'Esquerra de fals catalanisme. Així al llarg de l'estiu de 1937 foren ben habituals des de les planes de *La Humanitat* els atacs al PSUC en els que se l'acusava de donar peu i fins i tot formar part de la

¹² Per la qüestió de la posició del PSUC davant la CIG i la qüestió de les indústries de guerra veure MADARIAGA, Javier. *Las industrias de guerra de Cataluña durante la guerra civil*. Tesis doctoral, URV, 2003, pp. 166-210, i MADARIAGA, Javier. *Tarradellas, el forjador de la indústria de guerra a Catalunya*. A CASASSAS, J(coord.). *Josep Tarradellas o la reivindicació de la memòria*. Lleida: Pagès/Diputació de Barcelona, 2003, pp. 111-144.

campanya que des de certs periòdics espanyols, com *El Socialista*, *Mundo Obrero* o *CNT*, es realitzà contra l'autonomia catalana¹³. Les rèpliques que tant des de *Treball* com des de *La Rambla* es realitzaren a l'Esquerra mostraven, d'una banda, que en la política frontpopulista desenvolupada pel PSUC al llarg de la guerra hi ocupava un lloc important la qüestió de la sobirania nacional catalana, i de l'altra, que aquesta qüestió per al PSUC havia d'adequar-se a la realitat de la guerra i esdevenir un lligam amb la lluita antifeixista de la resta dels pobles hispànics i amb el Govern de la República¹⁴.

En aquest sentit, un article aparegut a *Treball* el juliol de 1937, una de les tantes rèpliques a *La Humanitat* que aparegueren a l'òrgan del CC del PSUC, sota el títol, ja simptomàtic, *Lluitem pel veritable alliberament de Catalunya*¹⁵ mostrava prou clarament el que hem assenyalat. En aquest text s'hi afirmava la posició del PSUC en defensa de les llibertats de Catalunya i s'hi reivindicava *els plens drets de Catalunya a decidir allò que més li plagui, fins a separar-se totalment si vol*. La defensa de la sobirania nacional, però, anava estretament unida a la victòria davant el feixisme, a guanyar la guerra, i era precisament per això que el PSUC considerava que calia estrènyer més la unitat amb tot el poble espanyol i amb el Govern de la República per *assolir la victòria comuna, perquè és només sobre la base d'ella que el nostre poble podrà decidir els seus destins*. La instal·lació del Govern Negrín a Barcelona i la política d'aquest encaminada a relegar la Generalitat de Catalunya a un paper totalment secundari féu que el PSUC, tot i l'exigència d'una estreta col·laboració i coordinació entre ambdós governs, mantingués una posició que es caracteritzà per la defensa de les atribucions del Govern de la Generalitat davant les intromissions del Govern Negrín, i

¹³ Per a les acusacions de l'Esquerra al PSUC veure *La Humanitat*, 19 de juliol de 1937 i 30 de juliol de 1937.

¹⁴ Per les rèpliques fetes a través de la premsa del PSUC a l'Esquerra veure *Treball*, 23, 24 i 31 de juliol de 1937 i *La Rambla*, 2 i 31 juliol 1937, 6 i 28 agost 1937.

¹⁵ *Treball*, 30 de juliol de 1937.

alhora intentés que el Govern català tingués una representació efectiva en aquells òrgans decisoris del Govern republicà que afectaven a aquells àmbits dels quals la Generalitat havia estat bandejada per la política centralitzadora del Govern de la República.

La defensa de l'autonomia i la intervenció catalana en el Govern de la República

Com ha assenyalat Miquel Caminal, després dels fets de maig i de la nova situació que aquests suposaren per a l'autonomia catalana, Joan Comorera va témer per part del Govern de la República una creixent desconsideració envers Catalunya i el Consell de la Generalitat que es traduiria en no donar al Govern català la importància que tenia per al desenvolupament de la guerra, més encara un cop ja ocupats els territoris republicans del nord peninsular¹⁶. De la mateixa manera que el PSUC havia demanat al llarg de la guerra que des del Consell de la Generalitat es governés de comú acord i sota la principal responsabilitat del Govern de la República, els socialistes unificats consideraven també que per part del Govern republicà havia d'existir la voluntat d'enfortir el Govern de la Generalitat i consolidar l'autonomia de Catalunya.

Un cop instal·lat el Govern Negrín a Barcelona, els temors de Comorera es confirmaren amb rapidesa i el PSUC es trobà essent l'eix d'un Govern de la Generalitat que el Govern de la República, i el PCE com a principal suport de la política de Negrín, considerava que feia més nosa que servei.

Davant d'aquesta situació, l'acció de govern del PSUC al Consell de la Generalitat es caracteritzà fins a la fi de la guerra, d'una banda, per la defensa de les atribucions del Govern autònom, incloses aquelles que eren producte de la superació del marc estatutari de 1932, i de l'altra, per intentar aconseguir que el Govern català tingués una major representació al Govern

¹⁶ CAMINAL, Miquel. *Joan Comorera. Guerra i...*, op. cit. p. 189.

de la República i als organismes dependents d'aquest per tal de compensar així la progressiva pèrdua d'influència del Govern de la Generalitat en la política de guerra republicana. La defensa de les atribucions del Govern de la Generalitat caracteritzà la política realitzada pel PSUC al capdavant de les Conselleries de Proveïments, Treball i Obres Públiques i, especialment, d'Economia.

En aquest sentit, Miquel Serra Pàmies, essent ja Conseller d'Obres Públiques un cop dissolt el Departament de Proveïments pel Govern de la República, envià el febrer de 1938 un informe a Lluís Companys en el que juntament amb tot un seguit de propostes sobre comerç exterior feia balanç de la seua activitat al capdavant del Departament de Proveïments¹⁷. Serra Pàmies considerava que la centralització per part del Govern de la República de les atribucions referents al comerç exterior havia impedit a la Generalitat realitzar una tasca metòdica, racional i profitosa en la matèria i alhora havia provocat que la política de proveïments de la Generalitat hagués estat *necessàriament migrada i inconnexa*. Al mateix temps, però, el Conseller del PSUC assenyalava que la necessitat de guanyar la guerra, i per tant la necessitat d'obtenir tots els productes necessaris per a l'Exèrcit i la població civil, obligaven a la major coordinació possible en les polítiques que desenvolupaven el Govern de la República i el de Catalunya. En aquesta coordinació, la Generalitat havia de donar al Govern republicà totes les facilitats possibles ara bé, calia igualment que el Govern català intervingués en tots els organismes de caràcter econòmic dependents del Govern de la República que afectaven l'economia catalana¹⁸.

Serra Pàmies mantindria al capdavant de la Conselleria d'Obres Públiques una política de defensa de l'autonomia catalana i de denúncia de les extralimitacions del Govern central, com en el cas de les requisites de béns propietat de la Generalitat que realitzaven els organismes del

¹⁷ ANC. Fons Generalitat II República. Legislació i assumptes jurídics. Subcarpeta 1067. 13. 4

¹⁸ ANC. Fons Generalitat II República. Legislació i assumptes jurídics. Subcarpeta 1067. 13. 4

Govern de la República¹⁹, i fins i tot arribaria a demanar a Companys, el juliol de 1938, que realitzés gestions amb el Govern central per tal que es traspassessin completament els serveis de Ports i Aigües i Ferrocarrils a la Generalitat per així *assolir en tota la seva amplitud i intensitat l'alta missió que l'Estatut de Catalunya ens assenyala*²⁰.

L'actuació de Vidiella i Comorera al capdavant de les altres dos Conselleries que ocupava el PSUC al Consell de la Generalitat es caracteritzà, igualment, per la defensa del Govern de la Generalitat i de les seues atribucions, amb la particularitat, especialment en el cas de Comorera, que aquesta defensa significava l'assumpció per part del PSUC de bona part d'aquelles polítiques producte de la superació del marc estatutari durant, aproximadament, el primer any de guerra.

Així, Vidiella respongué a les comunicacions enviades pel President del Consell de Ministres a Companys, el febrer de 1938, en el que aquest manifestava que es tenien per no publicades unes ordres de la Generalitat que modificaven el règim salarial de certs sectors productius al·legant vulneració de la constitució i l'Estatut, argumentant que ni els augments salarials que la Generalitat havia ordenat en rams com el del vestit, l'indústria paperera o les arts gràfiques eren anticonstitucionals ni contraris a l'Estatut i que intervencions com la de la Generalitat en matèria salarial eren habituals en el territori de la República, fonamentalment perquè la Llei de Jurats Mixtos de 1931, a la que Negrín considerava que la Generalitat s'havia d'acotar, no s'aplicava com a tal des de l'inici de la guerra en tota la República²¹.

Més clar fou encara Vidiella quan, actuant com a Conseller d'Economia durant el viatge de Comorera a Moscou, es dirigí a Negrín per queixar-se del tracte que des de la Direcció

¹⁹ ANC. Fons Generalitat II República. Legislació i assumptes jurídics. Subcarpeta 1067. 13. 4

²⁰ ANC. Fons Generalitat II República. Representació, protocol i relacions exteriors. Rodet microfilm 011. Ligall 21/12 núm. 1

²¹ ANC. Fons Generalitat II República. Legislació i assumptes jurídics. Carpeta 1068.2. Subcarpeta 2.2.

General de Duanes es donava a les empreses col·lectivitzades i a les disposicions de la Generalitat que les regulaven.

Vidiella es queixava al Ministre d'Hisenda perquè la Direcció General de Duanes no reconeixia les empreses col·lectivitzades constituïdes seguint el Decret de col·lectivitzacions, fet que suposava per al Conseller la constant violació de tot el règim econòmic de la Generalitat més encara quan per part de la Direcció General es recordava a les empreses col·lectivitzades la necessitat de sotmetre's al Govern central i a la Direcció General d'Indústria²². Així doncs, el conseller del PSUC retreia a Negrín que aquesta actitud per part dels organismes del Govern de la República significava, a la pràctica, negar el règim econòmic instituït per la Generalitat i li recordava que la Generalitat, seguint la constitució republicana, era part integrant de l'Estat i per tant les seues disposicions tenien la mateixa força d'obligar que les del Govern central mentre aquestes no fossin revocades pel Tribunal de Garanties Constitucionals²³. De la mateixa manera que Vidiella i Serra Pàmies, Joan Comorera actuà al capdavant de la Conselleria d'Economia defensant l'obra econòmica de la Generalitat davant la invasió d'atribucions que el Govern de la República realitzà en matèria salarial, de transports, en el control de la producció d'electricitat o en la regulació de la producció de les indústries tèxtils²⁴. El que mostrava la posició a la defensiva dels consellers del PSUC al Govern de Catalunya, per tal de mantenir les atribucions que en determinats casos estaven reconegudes estatutàriament i que en d'altres la pròpia Generalitat s'havia atribuït, era que les decisions polítiques del Govern de la República passaven freqüentment per sobre de les disposicions i l'obra governamental de la Generalitat, i que tot i la resistència i la denúncia que per part del Govern català es podia realitzar difícilment s'aconseguia

²² ANC. Fons Generalitat II República. Legislació i assumptes jurídics. Subcarpeta 1067. 13. 4

²³ ANC. Fons Generalitat II República. Legislació i assumptes jurídics. Subcarpeta 1067. 13. 4

²⁴ ANC. Fons Generalitat II República. Legislació i assumptes jurídics. Subcarpeta 1067. 13. 4, Subcarpeta 1067. 13.5 i Subcarpeta 1067. 13. 8.

rectificar la política centralitzadora del Govern republicà i per tant assolir des del Govern català major incidència en les decisions de guerra republicanes.

El mateix Comorera, l'agost de 1938, es queixava del tracte que per part del Govern central es donava a Catalunya i al Consell de la Generalitat. Per a Comorera Catalunya era *tratada a palos* i s'apartava sistemàticament les organitzacions polítiques catalanes de les funcions directives de la guerra. Així mateix la Generalitat era tractada com un poder facciós i se la subestimava i menyspreava constantment: el Govern central dissolia els seus organismes, requisava propietats del Govern català i passava per sobre de bona part dels organismes autònoms²⁵. Aquesta situació per a Comorera abocava al President Companys cap a les posicions dels *nacionalistes derrotistes* i alhora situava al PSUC en una situació cada dia més difícil ja que els republicans catalanistes el consideraven com una falca del Govern Negrín a la Generalitat i alhora aquest el veia amb la mateixa desconfiança amb la que veia tota la realitat política catalana .

Davant d'aquesta situació el PSUC proposà, en el que Josep Puigsech ha anomenat els tretze punts de Comorera, tot un seguit de mesures que en el que respecta a les relacions entre el Govern català i el de la República havien de portar a una rectificació política d'aquest segon cap a l'autonomia catalana i la seua institució de govern²⁶.

En aquesta direcció, Comorera proposava que tots els serveis dels Ministeris del govern republicà presents a Catalunya, que no realitzaven una tasca concreta, fossin traslladats a la zona centre-sud de la República per tal d'evitar així tensions amb el govern autònom i alhora reforçar l'autoritat del Govern republicà a l'altra zona. Igualment Comorera assenyalava la

²⁵ COMORERA, Joan. Sense títol. INCOMKA, Còpia del Fons del CRDEDHC, F. 495, c.12, c. 163, reproduït íntegrament a PUIGSECH, Josep. *El PSUC i la Internacional Comunista durant la gran convulsió de 1936-1943. Crònica d'una incomprensió*. Vol. 2, Annexes. Tesi doctoral. UAB, 2005, pp. 789-795.

²⁶ PUIGSECH, Josep. *El PSUC i la Internacional Comunista durant la gran convulsió de 1936-1943. Crònica d'una incomprensió*. Vol. 1. Tesi doctoral. UAB, 2005, pp. 298-300.

importància d'apartar a Companys del *camp capitulacionista* rectificant la política seguida pel Govern central en relació a Catalunya, retornant a la Generalitat el seu prestigi, acabant amb l'anticatalanisme present en determinats funcionaris i en la força pública i acceptant la intervenció de la Generalitat en els organismes importants en la direcció de la guerra. Les tretze propostes acabaven amb una declaració inequívoca de quina era la postura del partit: *ni equívocs centralistes, ni equívocs separatistes*²⁷.

La crisi d'agost de 1938 del Govern Negrín féu possible la presència del PSUC en el Consell de Ministres del Govern de la República, presència que d'altra banda era conseqüent amb els trets fonamentals de la política dels socialistes unificats i que havia estat demanada des de feia mesos. D'aquesta manera el PSUC reemplaçava a l'ERC en la representació catalana al govern central, donant suport al Govern Negrín en quant a l'orientació de la guerra, a diferència de l'Esquerra, i mantenint-se en una posició antinegrinista envers la manera d'entendre les relacions entre el Govern de la República i la Generalitat²⁸. La posició del PSUC no féu més que aprofundir la difícil situació del partit respecte a la qüestió de les relacions entre ambdós governs i el paper de Catalunya en la guerra, i amb l'entrada de Josep Moix com a Ministre de Treball als atacs ja habituals als socialistes unificats per part dels republicans catalanistes s'hi sumà l'acusació de traïció al Consell de la Generalitat.

²⁷ COMORERA, Joan. Sense títol. INCOMKA, Còpia del Fons del CRDEDHC, F. 495, c.12, c. 163, reproduït íntegrament a PUIGSECH, Josep. *El PSUC i la Internacional Comunista durant la gran convulsió de 1936-1943. Crònica d'una incomprensió*. Vol. 2, Annexes. Tesi doctoral. UAB, 2005, pp. 789-795

²⁸ Interpretacions suggerents i interessants de la crisi d'agost de 1938 poden veure's a UCELAY DA CAL, Enric. *La Catalunya populista. Imatge, cultura i política en l'etapa republicana*. La Magrana: Barcelona, 1982, pp. 351-354 i CAMINAL, Miquel. *Joan Comorera. Guerra i...*, op. cit. pp. 245-251. És interessant igualment de veure la interpretació feta pel delegat de la Internacional Comunista Stoyan Minev, Stepanov, de la crisi d'agost de 1938 i el paper que aquest li atorgava al PSUC ja que considerava que els socialistes unificats tenien una part important de la responsabilitat de la crisi d'agost per haver inspirat i impulsat *el bloque antigubernamental de los catalanes* ENCINAS, Ángel L.(ed. i trad.). *Las causas de la derrota de la República española. Informe elaborado per Stoyán Minev (Stepánov), delegado en España de la Komintern (1937-1939)*. Miraguano: Madrid, 2003, p. 128.

L'estratègia del PSUC de que Catalunya assolís una major influència en les decisions i polítiques del Govern de la República no acabà mai de reeixir, fonamentalment perquè a Negrín i el PCE els interessava més una representació catalana al Govern de la República purament nominal. Així ho mostra la proposta que el novembre de 1938 envià Comorera a Tarradellas, com a Secretari General del Directori d'ERC, per tal de millorar l'obra de Govern de la Generalitat i assolir que la col·laboració d'aquest amb el Govern de la República aconseguís tot el rendiment que requeria la guerra²⁹.

Un dels punts d'aquesta proposta es centrava en assolir que la influència de Catalunya i dels països autònoms respongués a la importància d'aquells. Per a realitzar aquesta qüestió el CE del PSUC proposava tot un seguit de mesures com ara que la representació de Catalunya en el Govern estigués formada per l'ERC i el PSUC, que el Govern de la Generalitat estigués representat al Consell Superior de Guerra, que existís una intervenció de la Generalitat a la CAMPSA-GENTIBUS i en la política d'exportació i importació de la República o que el Comissari de l'Agrupació d'Exèrcits de Catalunya fos d'un partit polític català³⁰.

El que és important d'assenyalar, però, és que aquestes demandes continuaven plantejant-se encara el novembre de 1938, fet que evidenciava el fracàs de la política del PSUC en contrarestar la pèrdua del pes del Govern autònom a través de la participació catalana en els òrgans de decisió del Govern central i que, en certa mesura, explica, a banda de la situació bèl·lica cada cop més crítica per a la República els darrers mesos de 1938, la creixent tensió i les crítiques per part de la direcció del PSUC al Govern Negrín en l'etapa final del conflicte³¹.

²⁹ AMT. Fons PSUC. Caixa 1. Inventari 10a, Dossier 228, Expedient 15.2

³⁰ AMT. Fons PSUC. Caixa 1. Inventari 10a, Dossier 228, Expedient 15.2

³¹ Per aquesta qüestió veure MARTÍN RAMOS, José Luis. *Rojos contra Franco. Historia del PSUC 1939-1947*. Edhasa: Barcelona, 2002, pp. 25-33.

El PSUC, l'autonomia catalana i les relacions entre la Generalitat i el Govern de la República: un difícil equilibri

Tal i com hem vist, la política governamental del PSUC al Consell de la Generalitat es caracteritzà per la defensa de les atribucions de la Generalitat, fonamentalment aquelles fixades per l'Estatut de 1932 però també, i aquesta és una qüestió important de tenir en compte, d'aquelles altres que el Govern de Catalunya s'havia atribuït al llarg de la guerra en les que el PSUC en tenia la direcció política, com fou el cas de l'obra econòmica de la Generalitat. D'altra banda aquesta posició per part del PSUC no era gens estranya ja que pel seu origen, formació i composició els socialistes unificats eren una força política genuïnament i profundament catalana que volia representar la nova etapa proletària del catalanisme, i no la secció catalana de ningú, i la clau del seu creixement i força política radicava precisament en la particularitat del sistema polític català diferenciat clarament del de la resta de l'estat. Ara bé, podem destriar en la defensa de l'autonomia catalana i de la Generalitat per part del PSUC allò que se situava en el terreny de les relacions polítiques, tant de partit com de govern, de defensa de la sobirania nacional. Probablement sí, però tenint en compte que la defensa del Govern de la Generalitat i les seues atribucions, igualment que la defensa de la independència del partit, implícitament significava la defensa de la sobirania nacional catalana. Altra cosa és que els socialistes unificats consideressin que la defensa d'aquesta sobirania havia d'adequar-se a l'esforç general de guerra dirigit pel Govern de la República.

Pel que fa a la l'exigència del PSUC per tal d'establir des del Govern de Catalunya una política de col·laboració i coordinació amb el Govern de la República, aquesta necessitat fou manifestada per la quasi totalitat de forces polítiques que integraren al llarg de la guerra el Consell de la Generalitat però foren els socialistes unificats els qui intentaren bastir més ponts amb el Govern de la República. El que complicà en el context polític català la posició del

PSUC fou, però, que a partir del maig de 1937 i ben clarament un cop instal·lat el Govern Negrín a Barcelona es veié que per aquest la col·laboració i coordinació entre ambdós governs era sinònim de subordinació del Govern català al Govern central, que a més ben sovint s'expressava amb una contundent retòrica nacionalista espanyola. Aquesta situació deixava als socialistes unificats en un difícil equilibri ja que si d'una banda compartia la política de guerra resistencialista del Govern republicà de l'altra es mostrava contrari a aquest respecte a quin caràcter havien de tenir les relacions entre el Govern català i el de la República i al paper que havia de jugar Catalunya en la guerra. Així l'exigència de col·laboració entre ambdós governs, fins i tot assumint que en determinades qüestions aquesta havia de significar supeditar els interessos del Govern de la Generalitat, esdevenia inviable i constatava que el conflicte sostingut existent al llarg de la guerra entre la Generalitat i el Govern republicà tenia difícil resolució més encara quan la situació al front i a la rereguarda situava a la República cada cop més a prop de la derrota.

Els socialistes unificats intentaren encara, juntament amb la seua acció defensiva al Govern de la Generalitat, contrarestar la nul·la incidència de Catalunya en la política republicana de guerra plantejant propostes concretes de participació del Govern català en els organismes d'importància del Govern republicà, a banda de la seua presència en el Consell de Ministres, que no tingueren cap concreció, fonamentalment, per les conseqüències de la política del Govern republicà cap a la Generalitat que convertiren aquesta en irrellevant, en l'etapa final de la guerra, i per tant també la seua major o menor participació en les decisions polítiques de la República. El PSUC per la seua banda continuà trobant-se en el difícil equilibri que feia que tant els republicans catalanistes que formaven amb els socialistes unificats el Consell de la Generalitat com els socialistes i comunistes espanyols que eren l'eix del Govern de la

República l'observessin amb desconfiança, que no faria més que accentuar-se i mostraria totes les tensions acumulades al llarg de la guerra un cop derrotada la República.

Fonts i Bibliografia

Archivo Histórico Nacional. Fondos Contemporaneos.

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Generalitat de Catalunya II República.

Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià. Fons PSUC i Crònica diària del Govern de la Generalitat.

CAMINAL, Miquel. *Joan Comorera. Guerra i revolució(1936-1939)*. Barcelona: Empúries, 1984.

COMORERA, Joan; DEL BARRIO, Josep; VIDIELLA, Rafael. *Cataluña en pie de guerra. Pleno ampliado del CC del Partido Comunista de España*. Barcelona: Ediciones del Partido Comunista de España, 1937.

COMORERA, Joan. *El camí del Front Popular antifeixista és el camí de la victòria*. Primera conferència nacional del Partit Socialista Unificat de Catalunya(IC). Barcelona: Edicions del Secretariat d'Agitació i Propaganda del PSU, 1937.

Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya, 1936-1939

ENCINAS, Ángel L.(ed. i trad.). *Las causas de la derrota de la República española. Informe elaborado per Stoyán Mínev (Stepánov), delegado en España de la Komintern (1937-1939)*. Miraguano: Madrid, 2003.

La Humanitat, 1936-1939.

La Rambla, Portaveu del Partit Socialista Unificat de Catalunya, 1936-1939.

MADARIAGA, Javier. *Las industrias de guerra de Cataluña durante la guerra civil*. Tesi doctoral, URV, 2003.

- MADARIAGA, Javier. *Tarradellas, el forjador de la indústria de guerra a Catalunya*. A CASASSAS, J(coord.). *Josep Tarradellas o la reivindicació de la memòria*. Lleida: Pagès/Diputació de Barcelona, 2003.
- MARTÍN RAMOS, José Luis. *Rojos contra Franco. Historia del PSUC 1939-1947*. Edhasa: Barcelona, 2002.
- PUIGSECH, Josep. *El PSUC i la Internacional Comunista durant la gran convulsió de 1936-1943. Crònica d'una incomprensió*. Tesi doctoral. UAB, 2005.
- PUIGSECH, Josep. *Nosaltres, els comunistes catalans. El PSUC i la Internacional Comunista durant la guerra civil*. Eumo: Vic, 1999.
- Treball. Òrgan central del Partit Socialista Unificat de Catalunya, 1936-1939.
- TOGLIATTI, P. *Escritos sobre la guerra de España*. Barcelona: Crítica, 1980.
- UCELAY DA CAL, Enric. *La Catalunya populista. Imatge, cultura i política en l'etapa republicana*. La Magrana: Barcelona, 1982.